

לימוד היומי דקה ליתנו

יום	יום לחדש	יום מוהר"ן ח"א	ליקוטי הלכות ה"ה	ליקוטי מוהר"א	משנה ברורה ה"א	עלים לתרופה	שולחן ערוך ד"ש משפט ס"ב ק"ק
שבת	י"ג	יד:	פט	חורה	תקצו-צו	ז, ח,	
א	י"ד	טו:	צ	פז:	תקצו-צח	ט, י,	
ב	ט"ו	טז:	צא	פח:	תקצו-צח	יא, יב,	
ג	ט"ז	טז:	צב	פח:	תקצו-צח	א, ב,	
ד	י"ז	טז:	צג	פח:	תקצו-צח	ג, ד,	
ה	י"ח	יז:	צד	פט:	תקצו-צח	ה, ו,	
ו	י"ט	יז:	צה	חורה	תקצו-צח	ז, ח,	

בקרני אורה

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

340 | פרשת לך-לך | י"ג חשוון תשפ"ד

דבר המערכת

התורה הקדושה מחייבת אותנו להתפלל אל ה' בעת צרה, גם לדעת רבותינו הסוברים שתפילה בכללותה היא מצוה מ'דברנך' הרי שבעת צרה גם לדידם הוא חיוב מן התורה. אולם עלינו להבין, התפילה אינה רק צעקה ובקשה להנצל ולהושיע, אלא גם ובעיקר חיזוק וביסוס האמונה. וכפי שרבינו הקדוש חוזר רבות (ראה לקו"מ ח"א ז' ח' ט' ועוד) שהתפילה מהותה אמונה, להאמין שאין טבע בעולם כי יש מחדש שבכילתו לעשות כרצונו ושהוא עושה נסים גם בתוך הטבע.

באמונה הזאת אנו צריכים להתחדש בכל יום ולהכניס בתיבות התפילה את כל כוחנו (שם, ט). בכל יום מחדש משמיע עמלק את גירסתו ה'טבעית' הכפרנית הזורעת פחד ובהלה ניתוק וריחוק, ואז, במקום שהמאורעות יביאו להתקרבות ולתשובה הם מביאים לתמהון לבב וחוסר חיות.

ה'תפילה בכח', שפירושה התחברות חזקה לנאמר בתיבות התפילה והגורמת להתחדשות באמונה שה' מחדש את עולמו ושאין טבע ואין שום כח אחר מבלעדו, מביאה חיות והתחדשות (שם, הפכה הגמור של אזלת יד והעדר החיות הנגרמים מפטופטי דברים ושמייעת פרשנות מרחוקי דעת ואמת, ששואבים מבראו של המלך זקן וכסיל' המפיץ רעל של טבע מקור כל הרע ח"ו.

אם אנו מוצאים עצמנו חלילה רוצים וחסרי חיות ושמחה בעת הזאת, עלינו להשקיע יותר בתפילה, ולא רק בצעקה, אלא גם ובעיקר בשבחו של מקום ובהודיה על העבר, להכיר את בוראנו אבינו מושיענו ומרחמנו, להיות סמוכים וקרובים יותר אליו, ולהבין שאין שום כח טבעי שיכול לשלוט בנו מבלעדי אבינו אב הרחמן.

זהו מקור כל ההמתקות הישועות והברכות שכה נצרכות לנו בימים אלו.

העורכים

פניני אור

אמרות טהורות מרביה"ק ותלמידיו

רבי שמשון בארדיטש'וֹבֶכֶר הִיָּה בְּצַעֲרֵירוֹתָו עֲנֵי מְרוֹד, בְּרִבּוֹת הַיָּמִים עָזְרוּ הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ שֶׁהֶצְלִיחַ לַפְתָּח אֵיזָה חֲנוּת, וְהִגִּיעַ לְמַעֲמַד שֶׁל בְּעַל-הַבַּיִת חָשׁוּב. נִעְנָה פְּעַם וְאָמַר בְּצַעֲרֵי וּכְמִתְגַּעְגַּע: "עֲתָה אַחֵר שֶׁהֵרָחִיב לִי ה' בְּפִרְקִסְתִּי, שׁוּב אֵינִי יָכוֹל עוֹד לִוְמַר תְּהִלִּים בְּלֶב נִשְׁבָּר כְּמוֹ שֶׁהֵיָּתִי אֲמַרְוּ לְפָנַי בְּעַת עֲנִיּוֹתִי".

(שיח שרפי קודש)

הכל לטובה

בפרשתנו על נסיון הרעב שה' ניסה את אברהם אבינו: "וזהו ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה, ואמרו חז"ל שזה היה נסיון גדול שלו, שהוא מזהירו לעלות לארץ ישראל, ועכשיו משיאו לצאת ממנה, זה כלל כל דברינו שצריכים להיות 'עייל ונפיק' ולהיות בקי בזה מאד ולבלי ליפול בדעתו מזה, מכל שכן שלא להרהר אחר השם יתברך, רק להאמין כי צדיק ה' וישר משפטיו וכל כוונתו רק לטובה, כמו שהיה אצל אברהם שכשבא לארץ ישראל היה שם דייקא רעב עד שהוכרח לצאת מארץ ישראל למצרים, שזהו בחינת 'ונפיק', ואף על פי כן לא הרהר אחר השם יתברך רק עמד בנסיון במצרים, עד שזכה לעלות משם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב שהוא בחינת ניצוצות הקדושים שבירר שם, וכן עובר על כל אדם, וכן מובא בספרים ובדברי אדמו"ר ז"ל, כי כל הירידות והעליות של האדם מרומזים בפסוק וירד אברם מצרימה - ויעל אברם ממצרים, שכל זה הוא בחינת בקי בעייל בקי בנפיק".

הנסיון הוא אם כן, אם נאמין שהכל לטובה, אכן, האדם הוא רק בן אדם, טבעו לפחד בעת צרה, אבל עלינו להשיב מלחמה שעה, לא לתת לפחד לשלוט ולכבוש את הלב, הפחד טומן בחובו הבנה שכלית אנושית, השכל הזה אומר וצועק לנו: שהולך לקרות ח"ו דבר רע, ושהוא עושה זאת ושאני חשוף לרצונותיו ומאווי מבלתי מגין, כוונתו להרע ח"ו! ונגד זה עלינו ללחום במסירות נפש ולעמוד בנסיון, הקול הזה הוא קולו של עמלק הצועק 'היש ה' בקרבנו', אסור לנו להתבלבל, עלינו לאחוז בכל כוחנו באמונה הפשוטה ולהשיב אל לבנו היטב שכל מה שנעשה עמנו הוא אך ורק לקרב ולא לרחק, אין מציאות של שנאה ואין מציאות של הפקרה והשלכה מצידו יתברך.

וכאשר מתחזקים באמונה זו וסותמים אזניים משמוע את כל סוגי משמיעי ה'חדשות' שמפרשים את הכל בדרך טבע וניתוק אלא חוזרים בכל עת בפה ובלב שהכל רק לטובה לרמי קירוב, כי אז אין שליטה לשום כח הרע והטוב שגנוז בריחוק הזה מתגלה, וכלשון קדשו של רבי נתן (שם, רביה ה"ה): "ה' יתברך משגיח ברחמי ומנהיג עולמו בחדס ומשנה עתים בתבונתו ומחליף את הזמנים, שעל ידי זה עובר בעולם בכלל ובפרט כל המאורעות לטוב או להיפך ח"ו, ועל כל אדם בפרטיות עובר מה שעובר כפי השגחתו יתברך, והעיקר הוא הבחירה, כי האדם צריך לכוון דעתו בכל יום

המשך בעמוד ד'

'בסך הכל אני בן אדם'... לבו מלא פחדים וחרדות מחמת המציק, לפעמים הוא גם מנדד שינה מעיניו מפחד בלילות מה יולד יום, מלבד המלחמה גם נשמעים מכל עבר איומי אומות המבקשים לפגוע ח"ו ביושבי ארץ הקודש והאימה מקיפה אותו. הוא יודע שצריך לבטוח בה' אבל הוא מנחם את עצמו שזה לא בידו, סוף סוף הוא בן אדם ואין ביכולתו שלא להתיראות.

בפרשתנו אנו לומדים על כמה מנסיונותיו של אברהם אבינו ע"ה שבהם נבחן ונצרך לפני ה' והם שהיו יסוד להצלחת עם ישראל אשר יצאו ממנו. עיקרו של הנסיון לא היה רק במעשה, אלא במחשבה ובלב, האם 'הרהר אחר מדותיו של הקב"ה. וכפי שרש"י מביא על הפסוק 'ויהי רעב בארץ' - "באותה הארץ לבדה לנסותו אם 'הרהר אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו לצאת ממנה". והמלבי"ם מוסיף שהנסיון היה גדול בהרבה: "אם ירהר על דבר ה' שהבטיח לו ואברכה והיה ברכה והנה מארה וזלעפות רעב, ואברהם לא הרהר". אלו היו גם טיבם של כל העשרה נסיונות, כפי שחז"ל אומרים במסכת אבות (ג-א) "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם", ופרשו רבותינו (רש"י ומאירי שם): "כלומר, שלא הרהר אחר מדותיו יתברך באחד מהם".

מה הכונה שלא להרהר אחר מדותיו יתברך?! שלא להטיל ספק, אחר שהשם יתברך מבטיח ואומר שהכל לטובה, ולפתע רואים הסתרה וחושך, ריחוק והשלכה, הרי זו שעת נסיון האם יעמדו בתוקף ועוז האמונה שלא לתת להתבלבל ולהיות חזקים שבודאי הכל לטובה ושכל הצרה נועדה אך ורק לקרב כי היא נובעת רק מרוב אהבה וחייבה.

לפעמים האדם רואה קירוב ואהבה גלויים ברוחניות ובגשמיות, ופתאום נהפך הכל, משליכים אותו מגבולי הקדושה, מצירים ומצייקים לו בגשמיות, ואז מוטל עליו לעמוד בנסיון, ולהיות 'בקי בעייל ובקי בנפיק', [בקי בכניסה ובקי ביציאה - בקירוב ובריחוק] כפי שרבינו הקדוש אומר (בלקוטי מוהר"ן ח"א ו-ד). גם כשמקרבים אותך תבין את הרמז להתעלות יותר ויותר וגם כשמרחקים אותך תבין את הרמז לחפש את השם יתברך בריחוק זה ולהפוך זאת לאמצעי לקירוב, זהו יסוד דרך התשובה שבו ניתן להתקרב לה' באמת.

וכן מברר רבי נתן (לקוטי הלכות, שבת ז-עד) את האמור

לך לך!

ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך

"מעשה אבות סימן לבנים", וכשם שנצטווה אברהם אבינו לעזוב את ארצו ומולדתו ובית אביו, ועמד בניסיון. כך גם אנו - זרעו של אברהם - צריכים לפעמים לעזוב את מקום מגורינו, כדי להציל את עצמנו או את זרענו מהשפעות שאינן טובות, ולהתעלות בעבודת ה'. וכבר עמדו רבים מאבותינו ואבות אבותינו בניסיון שכזה. ולדוגמה נזכיר את המסופר באחד ממכתביו של הגרי"מ שליט"א בו הוא מספר על רבי שמואל מאיר אנשין זצ"ל, תלמידו של רבי אברהם ב"ר נחמן, שהתגורר ביפו ועזב מקום מגוריו ועלה במסירות נפש לדור בעיה"ק ירושלים בסביבת אנשים כשרים וצדיקים, ובכך הציל דורותיו אחריו.

וזה לשונו: "בדרך כלל אני רואה איך שיוצאי תלציו נמשכים בטבעם לדעת רבינו הק'. שמעתי שזקנים הרה"צ ר' מאיר אנשין זצ"ל היה עובד בדפוס ביפו, והיתה לו פרנסה בריוח (שמעתי שהיה לו שש לירות לחודש בימים ההם שהיה הון רב). פעם ניגש אליו הרה"ק ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל בעל ביאור הליקוטים, ואמר לו כך: מאיר, "נעם העקל פעקל און פאר אין ירושלים, אז נישט וועט פון דיר גארנישט בלייבן" (טול חבילותיך וסע לירושלים, כי אם לא יאשר ממך מאומה). וכן עשה. **למחרת נסע לירושלים והיה עני ומדוכא, ועי"ז זכה לדור ישרים ברסלבער חסידי, ולולא זאת היו לו כעת עשרות חיילים וד"ל**" (אוסף מכתבים, מכתב רכו).

ועל חמיו של רבי שמואל מאיר, ה"ה רבי יעקב פילמר זצ"ל, מספר בשמו רבי שמואל הורביץ בספרו "מי שמואל":

"סיפר לי רבי יעקב, היות כי זה רבות בשנים שהוא גר ביפו, אך לבו מתגעגע מאד לדור בירושלים, אבל בני ביתו ופרנסתו יעכבוהו מלהעביר דירתו לירושלים, אך כעת יישב את עצמו היטב ושם אל לבו, מה יהיה התכלית ממנו האם בשביל זה בא לעולם לבלות ימיו ביפו ותל אביב, וכי על זה נבא, וגם להיות רחוק מאנשי שלומנו.

וכאשר ידע בבירור שברשות וידיעת זוגתו ובני ביתו, לא יוכל לעולמים לעבור לגור בירושלים, על כן עשה כשגעון (וכמו שרבינו ז"ל מספר בספורי מעשיות, במעשה של הבעריר והעני, שהבעריר עשה מעשה שגעון להציל את אשת העני, כי בלתי השגעון לא היה יכול בשום אופן להוציאה).

וכן עשה רבי יעקב גם כן מעשה שגעון, שפתאום בעצם היום קם ולקח אתו מחפציו רק מה שמוכרח לו מאד, ונסע לירושלמה בכדי לבלות שארית ימיו בתורה ועבודת ה' בין אנשי שלומנו בירושלים עיר הקודש תובב"א ובמקומות הקדושים, ולא סיפר כלל מזה לבני ביתו ולא לשום איש, ועכשיו הוא יכתוב מכתב לבני ביתו ויודיע להם, שאם ברצונם ליקח הכל ולבוא לירושלים להיות אתו ביחד - מה טוב, ואם לא, שיהיו הם שמה והוא יהיה פה בירושלים, ופה יבלה שארית ימיו ושנותיו, ובשום אופן לא יסע עולם מירושלים ליפו.

והנה ראיתי בזה גודל תוקף ועוצם ענין רבינו ז"ל, שזה האיש רבי יעקב כבר הוא דר זה קרוב לשלשים שנה ביפו בקביעות, בפרנסה קבועה והכל מסודר על מקומו, אך בוחר במוחו ובלבו בשביל התכלית, שאין זה תכליתו לבלות שם ימיו, ופתאם הניח ועזב הכל ובא לירושלים לבלות שארית ימיו.

כי כמו שציטטר לילך לקבר, וכי יהיה אז איזה תירוץ כי זוגתו ובני ביתו אינם מסכימים ואינם רוצים, או בעלי הפרנסה שלו מעכבים? רק מניח ועוזב אז את הכל והולך לו לדרכו, כן עשה הוא בשביל תכליתו הנצחי. וגם בעיני היה הדבר הזה כשגעון, אבל באמת אם לא היה עושה השגעון הזה, לא היה יכול לגמור ענין זה בשום אופן בעולם, אבל על ידי זה ובעקשנותו סוף כל סוף נתרצו הם לו, וקבעו דירתם בירושלים" (מי שמואל, פרק קסט).

שאלה:

בימים טרופים אלו אשר עת צרה היא ליעקב, מתעורר הלב ביתר שאת ויתר עז לשוב בתשובה, לשנות את המעשים לגמרי, להתמיד בתורה ולהיות צדיק גמור.

דא עקא, שכשאני מתחיל להסתכל על עצמי נראה לי כמעט בבירור שלא אצליח להיות צדיק גדול ות"ח מופלג, ודבר זה מחליש אותי מלעסוק בתשובה.

אקווה ששאלתי מובנת, ואשמח לקבל עליה מענה.

תשובה:

אח יקר!

יש הרבה מה לענות לך, אך ראשית כל, אני חייב לומר לך ששאלתך דומה כשתי טיפות מים לדבריו של ירבעם בן נבט...

שכן, על ירבעם נאמר בתנ"ך "אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה", ושואלת הגמרא: "מאי אחר? אמר רבי אבא: אחר שתפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו: מי בראש? - בן ישי בראש - אי הכי לא בעינא" (סנהדרין קב ע"א).

ירבעם בן נבט שאל "מי בראש", וכשמע שלא יהיה בראש, נשאר בשאל תחתיתו! וכן גם אנו... גם אנו, אם אנו שומעים ומבינים שלא נהיה בראש, אין לנו כבר חשק לשוב בתשובה, וגם כשהקב"ה קורא וצועק לנו "חזור בך", אנו אומרים "לא בעינא"; אם לא אהיה צדיק גדול, אין לי חשק לעסוק בתשובה...

וכל זה נובע מריבוי אור!

וכפי שמבאר מוהרנ"ת:

"כי ה' יתברך תפסו בבגדו, ואמר לו 'חזור בך ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן'. ושאל, 'מי בראש?'. השיב ה' יתברך, 'בן ישי בראש!' ומחמת זה לא רצה לשוב, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה.

ולכאורה הדבר תמוה: כי הלא ירבעם היה חכם גדול. ואיך יעלה על דעתו לשאול את ה' יתברך 'מי בראש', וכי יהיה חוטא נשכר? היעלה על הדעת שאחר שהרשיע כל כך יהיה גדול יותר מדוד המלך עליו השלום, שעבד את ה' יתברך ביגיעה גדולה מאד מאד כל ימיו?!

אך על פי הנ"ל מובאר הענין היטב, כי **תיכף כשהזכירו ה' יתברך לשוב, תיכף נתלה ירבעם מאד מאד לה' יתברך בהתלהבות גדול ועצום מאד, עד שלפיעוצם ההתלהבות אזהה יכול לעלות למדרגה עד שיהיה גדול מאד אפילו יותר מדוד המלך עליו השלום. והיה רוצה לשוב רק באופן שיבטיחו ה' יתברך שיזכה לתשובה גדולה כל כך עד שיעלה למדרגה גבוה יותר מדוד המלך עליו השלום.**

מי בראש?

נמצא, שלא דיבר שטות גמור. כי לא עלה על דעתו שיהיה בחינים גבוה מדוד, רק ששאלתו היה שהיה רוצה לעבוד את ה' יתברך כל כך עד שיעלה במדרגה יותר מדוד. וזהו בודאי אפשר ואפשר, כי כל אדם אפילו פושעי ישראל יכול לעלות למדרגות גבוהות מאד, כי במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד.

אבל אף על פי כן **הסכיל מאד במה שתלה תשובתו בזה דייקא, היינו שהשיב לה' יתברך שאינו רוצה לשוב כי אם בזה האופן שיהיה גדול מדוד. ועל כן השיב לו ה' יתברך להיפך ש"בן ישי בראש". כי הוא מחוייב להיות מרוצה לשוב אפילו אם לא יזכה רק למדרגה קטנה מאד!**

כי עיקר התשובה הוא לב נשבר, ומאחר שאדם יודע שפגם כל כך הוא מחוייב להיות מרוצה שיעשה מה שיעשה בשביל ה' יתברך, ואף על פי כן לא יזכה כי אם למדרגה הפחותה מאד. ואם לא יזכה על ידי כל עבודתו כי אם למעט ענשו בגיהנם קצת, גם כן כדאי לבלות כל ימיו בעבודת ה' בשביל זה לבד, כי צער אחד בגיהנם רגע אחת עולה יותר מכל העולם הזה כל ימי חייו.

ואם יהיה מרוצה לכך, בודאי ה' יתברך ירחם עליו, כי חפץ חסד הוא ורוצה בתשובתן של רשעים והבא לטהר מסייעין לו. וברבות הימים אם יהיה חזק בדעתו לבל יניח את מקומו אפילו אם יעבור עליו מה, יוכל לזכות לעלות מדרגא לדרגא ולקנות חיי עולם ויזכה למה שיזכה, אשרי לו" (ליקוטי הלכות, תרומות ומעשרות ג, א).

ומסכם מוהרנ"ת:

"נמצא, שמה שהאדם בוחר לה' יתברך חוץ מהמידה, מחמת זה נכשל לגמרי חס ושלום. וזה בחינת 'גסות ורום לבב', כי מחמת הגאות שבלבבו אינו רוצה לעבוד את ה' יתברך כי אם כשיזכה לעבוד את ה' יתברך בעבודה גבוה מאד וכו' כנ"ל. כי באמת, אף על פי שבודאי ראוי להאדם לעבוד את ה' יתברך בכל מיני עבודות ולסלק עצמו מהעולם הזה לגמרי, כי לכך נוצר. אף על פי כן, יקר בעיני ה' יתברך כל תנועה ותנועה שעושין בשבילו יתברך. על כן כל אשר תמצא ירך לעשות בכוחך עשה, ואם אין אתה זוכה להתגבר לעשות כראוי לך, על כל פנים עשה מה שתוכל, הן מעט הן הרבה, ועל כל פנים לא תאבד עולמך לגמרי חס ושלום" (שם).

חזק חזק ונתחזק לשוב בתשובה, גם אם לא נגיע לראש הפסגה... "ואפילו אם נראה לו שיהיה לו גיהנם גם כן חס ושלום, יהיה איך שיהיה, הוא מחוייב לעשות את שלו תמיד בעבודת ה' כל מה שיוכל לעשות ולחטוף איזה מצוה או תורה ותפילה וכיוצא, וה' הטוב בעיניו יעשה" (שיחות הר"ן, מח).

לקט ספרי"ם

פנינים מאירים וחדושים מזהירים מלוקטים מספרי גדולי הצדיקים וי"ע מתוך רשימותיו של הגרי"ם שכמעט שליש"א אשר ציין ורשם לפניו לזיכרון.

פרשת לך-לך

אפילו יתוש אחד אינו יכולין לברוא

ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה). אמר רבי אלעזר בן זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד אינו יכולין לזרוק בו נשמה, ואת אמר ואת הנפש אשר עשו? אלא אלו הגרים שגייירו, ואם כן שגייירו למה אמר עשו, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העובד כוכבים ומגייירו כאילו בראו.

עננו בזכותיה דאברהם רחמיא

אמר רבי לוי לא שם (לשון שומת בית דין) אדם פרה מאברהם עד שנתברך, ולא שמה לו עד שנתברך מאברהם (מיד כשנתרצו על סכום המקח היה מתברך), כיצד אברהם היה מתפלל על עקרות והם

נפקדות ועל החולים והם מרויחים. רב הונא אמר לא סוף דבר אברהם הולך אצל החולה (אין צריך לומר שכשאברהם הלך אל החולה היה מתרפא) אלא החולה רואה אותו ומרויח (אפילו בלי מתכוין), אמר רבי חנינא אפילו ספינות שהיו מפרשות בים הגדול היו ניצולות בזכותו של אברהם (כשאמרו אלהי אברהם עננו, ניצולו). מדרש רבה לך לך פרשה לט 104

החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק יותר מכבודו ואברכה מברכין (בראשית יב, ג). אמר רבי ירמיה החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק יותר מכבודו, בכבודו כתיב (שמואל א' ב, ל) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו, על ידי אחרים, ובכבודו של צדיק כתיב ואברכה מברכין ומקללך אאור, אנא (אני בעצמי). מדרש רבה לך לך פרשה לט עמוד שטז מ-105

חזן ושליח ציבור

להפסיק מתורה ומצות בשעת אזעקה

ויפסיק ללמוד ויכול לו.

אמנם באמת המעין בגמרא יראה שדבר זה היה פשוט להגמרא שכן התורה והמצוה מגין על האדם מן הפגעים העלולים לבוא עליו. אלא משום שאסור לאדם להכניס עצמו במצב מסוכן, אם אדם מכניס עצמו למצב כזה שלא כדין אינו מגין עליו, כיון שעושה שלא כדין. אבל כל שעושה כדין ודאי התורה והמצוה מגין על האדם. ואם כן בנדון דידן שאין צריך נס מיוחד שלא יפול הטיל דוקא במקום זה ודאי שיכול לסמוך על תורה ומצוה. וכן מובא בשם החזן איש (מעשה איש ח"ו) שאין מנכין לאדם זכותים משום שנעשה לו נס אלא אם כן הכניס עצמו במצב סכנה שלא כדין.

וכן מבוואר במגן אברהם (סק"א) ובתפארת ישראל (ברכות פ"א מ"ג ומובא בפ"ת ס"י קנז סק"ג) שכל שיש תלות בסיבה טבעית שמחמת זה לא ינזק, אין זה נחשב כסומך על הנס ויכול לסמוך על זכות תורה ומצוה.

יותר מזה כתב הנודע ביהודה (מהדו"ת י"ד ס"י) שמהפסק 'ואליו הוא נושא את נפשו' אנו לומדים שמותר להכניס עצמו לצורך פרנסה לחשש של סכנה, שהתורה התירה לסחור סחורה מעבר לים לצורך מחיה ופרנסה. ואם כן כל שכן שאין לנו להתעכב להמשיך בתורה ומצות מחשש פן יזדמן 'אזעקה' באמצע.

דברינו אלו למי שמפחד ואין לבו שלם, אבל מי שלבו שלם ובטוח באמת בהשגחת השם כבר דיברו הספרים בארוכה גודל זכותו שאין לו לחוש לכולם בכל מצב (עי' תשובות עז: חוליו ז: ועוד, ועיין חכמת שלמה ס"י קד ס"ח).

יש לדון אם נשמע 'אזעקה' באמצע לימוד התורה וקיום מצוה, האם צריכים להפסיק ולברוח למקלט, או שאפשר לסמוך על זכות התורה והמצוה שיצילנו מן הפגעים.

הנה מובא בגמרא קידושין (לט:): 'שלוחי מצוה אינם נזוקים לא בהליכתם ולא בחזירתם'. ומבאר הגמרא שזהו רק בתנאי שאין בנמצא היזק קבוע, שאם קבוע היזק במקום זה וצריכים נס להינצל ממנו, אין לסמוך על הנס בזכות המצוה. וכך נפסק בשולחן ערוך בהלכות תפלה (סי' קד ס"ב) שמי שעומד באמצע תפלת שמונה עשרה ובא לפניו נחש כעוס ומוכן להיזק צריך להפסיק באמצע התפלה, וכן אם בא לפניו שור מועד צריך להתרחק מלפניו כמלוא עיניו. הרי שאין סומכים על הנס שזכות התפלה יגן עליו מן הנחש ומן השור.

ויש להסתפק אם יש לדמות טיל שעומד ליפול על הסביבה כשור מועד שבא לפניו, לדלאורה כל אחד ואחד יש לו לחוש שנמצא במצב סכנה מספק (ואין הולכים בזה אחר רוב שזהו דין קבוע 'פרט לזורק אבן לג' כמבואר בתשובות טו).

ומה שמובא בגמרא סוטה (כ"א): 'תורה מגנא ומצלא' מדובר על מי שנגזר עליו גזירה מחמת חטא, שזכות התורה והמצוה מגינים עליו מפני הגזירה, אבל אינו מבוואר שאם יש היזק הבא ומוכן לפגוע בו יכול לסמוך על הנס.

גם מה שמובא בגמרא שבת (ז:): שמלאך במות לא היה יכול על דוד המלך עד שפסק פומיה מגירסא, וילי ש' לומר שיש לחוש שגם כעת יבהל האדם מרעש הפצצה

כזה שהחזן אומר והקהל עונים, אלא גם החזן וגם הקהל אומרים כל מה שכתוב בסידור. וגם בשאר ברכות, שהיה נוהג בעבר שאחד היה מזמין ומברך והשאר היו שומעים ועונים אמן, הרי בזמנינו כל אחד מברך תמיד בעצמו.

נמצא שעיקר תפקיד הש"ץ בזמנינו אינו בשביל שהוא יתפלל עבור הציבור, רק להחזיק את קהל המתפללים ביחד שיתפללו בקצב אחד, ותפקיד הש"ץ לסיים כל קטע כדי שידעו הציבור היכן כולם מחזיקים כדי שלא יתפזר זה לכה וזה לכה. חוץ מקדיש ברכו וחזרת הש"ץ שכיון שאי אפשר שכולם יתפללו כאחד, על כרחך הוא אומר קדיש וברכו וחזרת הש"ץ. וכנראה שמשמעם זה אין נוהגים כיום למנות 'שליח ציבור' מיוחד וכל אחד הראוי יגיש לעמוד.

תנאי הש"ץ

הגם שאין אנו נוהגים למנות 'שליח ציבור' מיוחד, מכל מקום יש לראות שמי שניגש לעמוד לא יהא בו החסרונות המעכבים את התפלה, ועליו להתנהג עם התנאים הבסיסים המבוארים בשולחן ערוך (עי' משנ"ב ס"ק נג - יוצא מן הכלל בימים הנוראים שבו נוהג להקפיד למנות שליח ציבור קבוע מיוחד עם כל הפרטים המבוארים בשו"ע), כדלהלן:

אופן הגשה לעמוד

בשולחן ערוך (ט"ו) מובא כי מי שאינו שליח ציבור קבוע ומכבדים אותו לגשת לעמוד צריך לסרב מעט קודם שירד לפני התיבה. ונראה דזה שייך בזמננו רק תפילות המיוחדים של שבת ויום טוב שמקום הש"ץ חשוב כמינוי, ואין אדם ראוי לתפוס גדולה בעצמו. אבל בימות החול אין זה נחשב כמינוי של גדולה, ואם אין אחד מוכן להיות ש"ץ והתפילה מתעכב אין לסרב ויכול גם לעלות מעצמו, ואדרבה למצוה יחשב, ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

כמו כן אין נוהג להקפיד במניינים בשיטבאלך וכדומה שנערך ב"ג שנים שאינו נשוי ולא נתמלא זקנו יש לעמוד, לפי שבאקראי מותר לו לגשת במשך ימות השנה, וכיון שאין המנין מקהל אנשים קבועים הרי זה נחשב באקראי. אבל במנין קבוע ובשבתות וימים טובים מעדיפים בנשוי ובמי שנתמלא זקנו (עי' שו"ע ס"ז ובג"ח).

להרהר בתשובה

כל מי שניגש לעמוד עליו להרהר בתשובה קודם התפלה, שאחד מתנאי הש"ץ הוא 'שיהא ריקן מעבירות' ואם הוא בעל עבירה פסול (שו"ע ס"ד). **ובכף החיים** (ס"ק טז) הביא לשון הוזהר הקדוש 'שליחא דציבורא דחטי ואישתכח ביה חטאה בגין ווי לאיננו דסמיכין עליה'. אמנם מי שחזר בתשובה אפילו על המזיד ראוי להיות ש"ץ (עי' משנ"ב ס"ק כב, פרט לימים הנוראים שמחמירים אם יצא עליו קול בילדותו).

טבילה

שליח ציבור צריך שיקפיד מאוד בנקיון גופו שלא ישאר עליו רבב ולכלוך משום דבר טיגוף. **ובשו"ת מן השמים** (סימן ה) שאל אם מי שמחוייב טבילה מותר להתפלל ללא טבילה לאחר שבטלה טבילת עזרא, והשיבוהו: 'שמענו מאחורי הפרגוד לטהר כל ישראל יחד אפשר, אך אם יטהרו שליחי צבור בכל מקום ימהרו

למדנו השבוע בשולחן ערוך סימן נ"ג מה הם התנאים המצריכים שיהא אדם ראוי למנותו כשליח ציבור, ובזמנינו נשתנה קצת מהדברים, כפי שנבאר:

תפקיד הש"ץ בימי חז"ל

בזמן חז"ל היה תפקיד השליח ציבור להוציא את הרבים ידי חובתם בברכות קריאת שמע ובחזרת הש"ץ, לפי שלא היו סידורים ביד כל אחד ואחד, והרבה מהמון העם לא ידעו ולא הבינו את נוסח התפילה, על כן תיקנו חז"ל שיעמוד אדם מהציבור ויאמר את ברכות קריאת שמע בקול ויוציא את כולם, וכן תיקנו לחזור על תפילת שמונה עשרה בקול כדי שיצאו כל הקהל את חובת התפלה.

אמנם גם בזמנים המאוחרים יותר שכבר נדפסו סידורים וידעו העם להתפלל נשארה תקנת חז"ל במקומה, שהש"ץ יורד לפני התיבה ואומר קדיש וברכו קודם ברכת יוצר אור, וחוזר התפלה בקול רם ואומר הקדישים שלאחר התפלה. ועד לפני כמאה שנים וקצת יותר היה נוהג שבכל עיר ועיר היה שם בית כנסת אחד ששם היו כל בני העיר מתקבצים להתפלל ביחד, והיה הדרך למנות שליח ציבור מתוך הקהל שיורד לפני התיבה והוא אחראי על כל ענייני התפלה.

תפקיד הש"ץ כיום

בדורות האחרונים חל שינוי ומהפכה גדולה, היות ונתקבצו בכל עיר הרבה קהילות ממקומות שונים, וכל קהילה באה עם מנהגים שונים בנוסחאות ודרכי התפלה, על כן נפתחו כמה בתי כנסיות בכל עיר ועיר, וכך נוצר מצב שיש בכל עיר כמה בתי כנסיות לתפלה. ועם הזמן התחילו לפתוח בתי כנסיות בכל עיר גם בלי שיהא הבדלים כל כך בנוסחאות התפלה, עד שכהיום נפתחים בכל עיר הרבה בתי כנסיות ושיטבאלך עם מניינים בזה אחר זה, לפי שיש ציבור גדול ואי אפשר לכולם להתפלל בזמן אחד ובמקום אחד.

אף שיש מעלה בהקמת בתי כנסיות ושיטבאלך שכן כולם מתפללים בציבור ולא ביחידות, אבל מצד שני יש בזה חסרון שאין המנין מתנהל על ידי קהל קבוע, וממילא אין נוהג גם לעשות מינוי של 'שליח ציבור', וכל אחד שמתפלל ניגש לתיבה.

כולם מתפללים ביחד

ובזמנינו אפילו הבתי כנסיות שיש שם קהל קבוע ומנין קבוע אין מצוי למנות שליח ציבור קבוע, וגם בזמנים המיוחדים בשבתות וימים טובים שיש ברוב בתי כנסיות מנין מיוחד, אין ממנים שליח ציבור קבוע מתוך הקהל. כי גם המהות של 'שליח ציבור' השתנה בדורות האחרונים לגמרי.

לדוגמא: בעבר היה מתפקיד הש"ץ לנגן פיוטים וחרוזים והקהל עונים על הפיוט ועל החרוז שניגן, כמו ב'לכה דודי' שהיה החזן מנגן קטע 'זכור ושמו' 'לקראת שבת' והקהל היו עונים על כולם 'לכה דודי', וכן היה הדרך בכל מקום שכתוב בסידורים 'חזן וקהל'. וכך היה נוהג ב'הודו' של הלל שהחזן היה מנגן 'אמר נא' והקהל היו עונים 'הודו'. ואילו בזמנינו אין דבר

ולהשמיע התיבות באופן ברור כדי שכל הקהל ישמעו. אמנם אותם שמנגנים ומכוונים לצורך עצמם להראות את קולם הרי זה מנונה (שו"ע ס"א וס"א קס"א ס"ק יב).

מרוצה לקהל

הש"ץ צריך להיות מרוצה לקהל, וצריך לכוין להוציא את כל הקהל בתפלתו, ואם יש לו שונא ומכין שלא להוציאו, גם אוהבין אינם יוצאים בתפלתו (סי' תקפ"א ו"א וע"ע משנ"ב ס"ג נג סק"ז).

קצב התפלה צריך להיות בשובה ונחת כמונה מעות, ומי שממהר את הש"ץ שירוך עבירה גדולה היא בידו, וכל שכן שאין להניח ש"ץ הממהר שנושא הוא חטא הרבים (כה"ח סי' צח סק"ב). אמנם מצד שני יש להש"ץ להתפלל לפי הקצב של רוב הקהל ולא יאריך יותר מהם מפני טורח הציבור (שו"ע ס"א). וכן אם יש אנשים שמאריכים בתפילתם בלחש אין להמתין עליהם כדי להתחיל חזרת הש"ץ (סי' קכד ס"ג).

לבוש מכובד

מי שאינו לבוש בבגד מכובד אינו ראוי להיות ש"ץ, וזה תלוי בכל מקום כפי מנהג הקהל, שאם אין דרך במקום זה לעמוד כך בפני אדם חשוב אין לגשת כש"ץ עם בגדים פחותים כאלו (עי' סי' א' ומשנ"ב ס"א צא ס"ב).

ביאת הגואל, ובכל מקום מוגש לשמי ומנחה טוהרה אבוא אליך וברכתך" ע"כ.

להיזהר בחיתוך האותיות

כתב האבודרהם (עמוד קכז) הטעם שקורים לשליח ציבור 'חזן', משום שהתרגום על 'זירא' הוא 'חזא', שהחזן צריך לראות ולדקדק איך לקרוא. על כן צריך החזן לדקדק בביטוי התיבות של התפילה שיתפלל מילה במילה כמונה מעות ולא יבלע האותיות, ולא יתא כבד פה וכבד לשון שמשנה הברת האותיות (שו"ע ס"ב ומשנ"ב סק"ח). ונראה שבזמנינו שאין השליח ציבור מוציא הרבים ידי חובתם, אם ניגש מי שהוא כבד פה או שיש חשש מחלוקת אם לא יגש לעמוד, אין לביישו ויכול להתפלל (עי' מג"א סק"ח ב).

כוונה

הש"ץ צריך להבין פירוש המילות ולכוון מה שאומר, ועדיף שנערך המכוין ומבין פירוש המילות יגש לעמוד, מגדול שאינו מכוין אף שהקהל חפצים בגדול (שו"ע ס"ה).

להתפלל בכובד ראש ובקול ערב

יש לגשת לעמוד בכובד ראש, ומי שיש לו קול נעים ומשורר ומכוין לשם שמים תבוא עליו ברכה, ונכון להגביה הקול כדי לעורר הכוונה

רבי אפרים (ו)

ימי הזקנה

בסוף ימיו נחלש מאד והיה כלוא בביתו, וכמעט שלא היה יכול לילך לביהמ"ד. ורבי נתן ב"ר יהודה, כשהיה שולח מכתבים מעיה"ק טבריא לירושלים ולצפת"ת, פרש בשלמו ושאל על מצב בריאותו.

וכדאי להעתיק כמה קטעים מהמכתבים שמזכירו לטובה: "שמות תרל"ט טבריא... בוודאי מוכרת הוא ידידנו האיש חסיד ר' אפרים להיות בביתו, ומה זה שאין לנו שום ידיעה" (נתיב צדיק סי' כ"ח). "קיבלתי מכתב מידידנו הרב הוותיק והחסיד המפורסם מו"ה ר' אפרים נ"י איך שאינו בקו הבריאה כלל, ואינו יכול לילך אפילו לבית הכנסת, על כן צויה עלי לכתוב אליכם שכולנו נתפלל עליו, ואבקש תיכף שיהי' לך איזה ידיעה תיכף תשלחו לי" (שם בנת"צ).

נסיעה לאומן ר"ה במסירות נפש

אף בשנה האחרונה שבה הסתלק (בחוה"מ"ס שנת תרמ"א) בהיותו זקן בן צ' שנים, נסע במסירות נפש לאומאן על ראש השנה, כמנהגו בקודש.

אמנם בהגיעו לשם היה חלש עד למאד, ולא היה עוד בכוחו להתפלל ביחד עם אנ"ש בקיבוץ מרוב חוליו. לפני ראש השנה הפציר באנ"ש שיתפללו עליו ואמר להם תדעו: "יש בכח אנ"ש בתפילתם להקים אותי מחוללי הקשה".

ותשחק ליום אחרון

אחר ראש השנה נסע לבית בתו בטשעהרין (שיש"ק ח"ג סי' ת). והתמהמה שם במצבו החלש עד ערב סוכות.

בהגיע ליל הסתלקותו מן העולם נהג עדיין ר' אפרים כמנהגו בקודש בכל לילה לערוך את התיקון חצות ולעסוק אח"כ בתורה ועבודת ה', ובבוקר השכם הספיק עוד ר' אפרים להתפלל, ובשעה שמונה כשהיה עדיין מעוטר בתפילין דר"ת, החזיר את נשמתו ליצורו.

החברא קדישא שעמדו סמוך למיטתו דיברו מזה בהתפעלות יתירה, כי היו מהם כמה שעדיין לא התפללו שחרית, ופה שוכב זקן בן צ' שנים שהתפלל לפני זמן קצר ביומו האחרון תפלת שחרית בהכנה דרבה בידעו שבקרוב יסתלק, וכולם כאחד ענו אחריו אשרי חלקו של ר' אפרים (שיש"ק ח"ג סי' ת וח"ה סי' קמ"ה).

להיקבר ליד מי שזכה להיות באומן על ראש השנה!

לפני פטירתו נכנסו אליו החברא קדישא לבקרו ולהתבונן במצבו, ר' אפרים היה אז בישוב הדעת גדול וראו עליו שמכין את עצמו אל המעמד הגדול של השבת נשמתו ליצרה בטהרה. החברא קדישא הכינו לו אחוזת קבר במקום הכי נכבד בטשעהרין (סמוך לרב העיר שנפטר בסמוך), אמנם נתוודע לר' אפרים שהוא היה חולק על אנ"ש חסידי ברסלב, ענה להם: הלא ידעתם שהוא לא זכה לדעת מגדולת רביז"ל וגדולת תלמידו – מורי ורבי מוהרנ"ת – לכן לא ולא, קברוני נא ליד אחד שזכה לנסוע על ראש השנה לרבינו! יהיה מי שיהיה. בלית ברירה עשו כאשר צויה אותם, ונטמן ליד אחד מפשוטי אנ"ש.

סמוך באותו עת נפטר הרה"ח המפורסם ר' פנחס יהושע, מגדולי תלמידי מוהרנ"ת, ונטמן סמוך ונראה לר' אפרים ע"ה (שיש"ק ח"ג סי' ת"א).

כבשה אחת בין שבעים זאבים

מציאות קיומנו כאן בארץ ישראל, נפלאה היא ביותר. אנו יושבים כיום על פיסת ארץ המוקפת מכל צדדיה באויבים עוינים המבקשים לכלותינו ולאבדנו מעל פני האדמה, ומנסים ללא הרף להוציא את זממם, כשלצידם עומדים ערוכים כלי נשק וחילי צבאות מאומנים, ומדי יום משלחים לעברנו איומים והפחדות, ולמרות כל זאת מתנהלים בארץ הקודש חיים יהודים טהורים; בכל בוקר יוצאים רבבות אלפי ילדים לתלמוד תורה, והיכלי הישיבות והכוללים מלאים בצורבי דרבנן שאין להם בעולמם אלא ד' אמות של הלכה.

מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, ואין לנו שיעור רק התורה הזאת.

אם לא די באויבים שמבחוץ, הרי שגם בתוך המדינה עצמה רודפים הערב-רב את החרדים. ואף שיש כיום רבבות בחורים פורקי עול בני בליעל, שאינם עובדים ואינם מתגייסים כידוע, מתעלמים מהם המנהיגים הצינונים לגמרי, ורק כאשר מתחילים לדון בענין בני ישיבות הם בוערים כאש על שלא הולכים לצבא שלהם...

לפני קום המדינה התגוררנו בעיר העתיקה בבתי מחסה, אחד מהשכנים שהתגורר לידינו היגר לימים לעיר רמת-גן, שם נעשה לבלן של המקוה טהרה. כאשר שהיית ב'בית הבראה' של ועד הישיבות ברמת גן הלכתי לבקרו, ובתוך שיחתנו אמר לי שהעיר מלאה בניגות וביצות, אבל כשמוצאים זבוב אחד בכל העיר תולים זאת אנשי העירייה במקוה טהרה, למרות שהמקום נקי בתכלית...

פעם היה מלך שרצה לגרש את ישראל מארצו. אמר לו יועץ אחד: הלא כל מה שטוענים איזו טענה על הנהגת המדינה הלא אתה מתנצל ותולה את הקלקול על ישראל שהם ורק הם האשמים בדבר, וא"כ אם תגרשם מארצך במי תוכל לתלות את הקלקולים...

אכן כך חיים ישראל תמיד בגלות, כבשה אחת בין שבעים זאבים. וכך באותה בחינה הוא בין ישראל בעצמם, שרודפים את היהודים האמיתיים הכשרים.

הקב"ה פונה אלינו ואומר "פנו אלי וְהִנְשָׁעוּ כָּל אֶפְסֵי אָרֶץ כִּי אֲנִי אֶל-לֹא אֶינִי עוֹד" (ישעיה מה כב) - אם חפצים הנכם להיושע אין לכם עצה אחרת אלא לפנות אל בורא העולם. זוהי העצה ואין בלתה כי אין מי שיכול להושיע אלא הבורא-עולם לבדו.

ארץ ישראל מוקפת כיום במאות מיליוני גוים שונאי ישראל החפצים לכלותינו רח"ל, ועומדים אנו בסכנה גדולה מאוד; יש להם צבאות חזקים ועצומים מאד, עם נשק חזק ונורא עד למאד, ואנו ממש בסכנה גדולה ועצומה שלא היתה גם לא לפני שהוקמה המדינה, היות וכהיום יש להם צבא חזק בעל כח, וכשמגיע לשנת ישראל ולכלותם ח"ו - כולם יחד מסכימים ושלמים עם זה, ורואים כי הקב"ה בעצמו הוא משגיח עלינו ומושיענו מהם, כאשר פונים אליו כהבטחת הנביא בשמו ית': "פנו אלי והושעו".

הקב"ה אומר "לִמְעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׂה וְלִמְעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט" (ישעיה סב א). לכאורה מה שייך אצל השי"ת 'אחשה', 'אשקוט' ובוודאי שהוא למעלה מכל מושגי אנוש. אכן בתרגום יונתן מפרש 'לא אחשה - לא אניח לעממיא' 'לא אשקוט - לא אשקט למלכותא', כלומר, לא אניח לאומות העולם לשבת בשלווה, ותמיד אעורר מדנים בין אומה לאומה, למען יריבו וילחמו זה עם זה, עד שיבאו לציון גואל.

וכן מפורש בפסוק "וְסִסְתִּי מְצָרִים בְּמְצָרִים וְנִלְחַמוּ אִישׁ בְּאָחִיו וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מְמַלְכָה בְּמְמַלְכָה" (ישעיה יט ג) - כשהשי"ת חפץ שיהיה טוב לישראל, גורם שילחמו שונאי ישראל זה עם זה, ואז אין להם את הפנאי להצר לישראל. וברוך ה' שעיינינו הרואות כיצד גם כהיום בשעת סכנה איומה זו, כולם נשמרים ע"י השי"ת בעצמו - ע"י אמונתם - ובזכות האמונה יש לכלל ישראל תקוה גדולה ועצומה.

המשך מעמד א'

ובכל עת ובכל שעה ובכל מה שעובר עלי לאמין באמת שהכל לטובתנו, כי הכל רמזים מה' יתברך להשיבו אליו באמת, ומי שמכוון דעתו לה' יתברך, ובכל מה שעובר עליו הוא מקשר ומקרב עצמו לה' יתברך בין בטיבו בין בעקו, הוא מבטל כל אחיזת היצר הרע והסטרטא אחרא שנאחז בהשנויים, כי הוא כולל כל השנויים בה' יתברך, ששם הכל אחד".

יחד עם התפילות מעומק הלב לביטול הצרות, עלינו להעתיך ולצעוק אל ה' שיתן בלבנו בינה להבין מהותן של צרות אלו ולשמוע נכונה את קול קריאת ה' אלינו להתקרב אליו על ידם ושנצצל מפירושו האכזרי של